

DISTANCE WINTER ISSUES IN UZBEKISTAN

Baizakov A. A.

Ph. D. Associate Professor, Samarkand State Institute of Architecture and Construction,
bayzakov58@mail.ru ,. tel: 93 356 94 47

Abstract: This article is devoted to the problems and prospects of distance reading, the author gives a brief description of the distance reading, its application in foreign countries, its positive qualities and shortcomings, as well as its current direction in our country.

Keywords: distance learning, Internet communication, information and communication education, computer literacy.

Ҳаётий фаолиятнинг барча соҳаларидаги ҳозирги кунда компьютерда ишлаш, Интернет-манбаларда керакли маълумотларни қидириш муҳим ўрин тутмоқда. Таълим соҳаси ҳам бундан мустасно эмас, бевосити Интернет глобал компьютер тармоғининг ривожланиши, замонавий ахборот ва коммуникация технологиялари воситаларининг таълим жараёнига кириб келиши, анъанавий ўқитиш усулларига қўшимча равишда янги - масофавий ўқиш тизими яратилишига асос бўлди.

Масофавий ўқиш - бу замонавий ахборот ва таълим технологиялари ва электрон почта, телевидение ва Интернет каби телекоммуникация тизимларидан фойдаланган ҳолда олий таълим муассасасига бормасдан таълим хизматларини олишдир. Мазкур таълим - бу ҳар хил ёшдаги талабаларнинг турли тоифаларини ва таълим имкониятлари ва эҳтиёжларини қамраб олишга имкон берадиган демократик таълим шакли, шунинг учун у дунё бўлаб тобора оммалашиб бормоқда, ҳар йили масофадан ўқишни хоҳловчилар сони кўпаймоқда.

Бугунги кунда АҚШ ва Европанинг етакчи мамлакатлари Германия, Испания, Италия, Финляндия, Швеция, Франция, Чехия, Буюк Британия масофавий таълимни ривожлантириш ва такомиллаштириш бўйича етакчи ҳисобланади.

Ушбу мамлакатларининг масофавий таълимнинг афзалликлари қуйидагилардан иборат: масофадан ўқитиш соҳасида кўп йиллик тажриба; кўплаб миллий порталлар томонидан қўллаб-қувватланадиган мустаҳкам маълумот базаси; турли мамлакатларда ўқув марказлари тармоғининг мавжудлиги; дипломларнинг бутун дунёда тан олиниши; таълимда замонавий мултимедиа технологияларини, шу жумладан компьютер тармоқлари ва сунъий йўлдош телевидениесини қўллаш; файлларни юбориш тизимининг йўлга қўйилганлиги, талабаларни аттестациядан ўтказиш ва тескари алоқаларнинг ўрнатилганлиги, юқори малакали ўқитувчилар; юқори сифатли ва тан олинган ўқув дастурлари.

Европа мамлакатларида ушбу таълим шакли, авваламбор, олий таълим соҳасида ва илғор малака ошириш шакли сифатида ривожланмоқда ва катта ҳудудларга эга ва аҳоли зичлиги паст бўлган мамлакатларда (Австралия, Янги Зеландия), масофадан ўқитиш таълимнинг барча босқичларини қамраб олмақда. Масофавий таълимнинг

имкониятлари ва кенг тарқалиши таълим соҳасидаги глобал мақсадни ҳал қилишга ёрдам беради, яъни сифатли таълим олишда барча инсонларнинг тенглиги таъминланади [1].

Ўзбекистонда олий таълим муассасаларида масофавий таълим ҳозирча ривожланган мамлакатлар даражада бўлмасда, кейинги йилларда замонавий мазкур таълим тизимини шакллантиришга кенг эътибор қаратилмоқда. Жумладан, 2018 йил 21 майда Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг “Махсус сиртки таълимда ўқув жараёнини электрон таълим ресурслари асосида қўллаб-қувватлашни ташкил этиш тўғрисида”ги буйруғи асосида Ўзбекистонда электрон таълимнинг илк бор олий таълим тизими амалиётига жорий қилинди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида” 2019 йил 8 октябрдаги ПФ–5847-сон фармонида кўра таълим жараёнига рақамли технологиялар ва замонавий усулларни жорий этиш тадбирларларини амалга ошириш белгиланди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича ҳаракатлар стратегиясини “Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили”да амалга оширишга оид давлат дастури тўғрисида” 2020 йил 3 мартдаги ПФ–5953-сон Фармонида мувофиқ, 2020/2021 ўқув йилидан бошлаб Муҳаммад ал-Хоразмий номидаги Тошкент ахборот технологиялари университети, Тошкент давлат юридик университети ва Тошкент давлат педагогика университетида тажриба тариқасида босқичма-босқич масофавий ўқитиш шакли жорий этилади. Мазкур ўқишнинг оммалашishiга сабаб, унинг қатор афзалликлари, улар қуйидагилардан иборат [2]:

-масофавий таълим олувчилар дунёнинг исталган жойида бўла туриб, ўзига қулай вақтда, қулай шароитда билим олиш имкониятига эга бўладилар; -талаба тегишли рўйхатдан ўтгандан сўнг барча зарурий адабиётлардан фойдаланиш ваколатига ёки ўқув материалларини почта орқали олиши, телекоммуникация воситалари орқали (электрон почта, тескари алоқа тизими, ижтимоий тармоқ) ўқитувчи билан маслаҳатлашиши шахсан учрашувга қараганда тез ва самаралироқ бўлади;

-масофавий таълимда ўқитиш кундузги ва сиртки бўлимга қараганда арзонроқ ва масофадан ўқитиш ишдан ажралмаган ҳолда, меҳнат стажининг узлуксизлигини ҳамда талаба олган билимларини тезкорликда иш фаолиятида қўллашга имкониятини беради; Масофавий технологиялар индивидуал ёндашувни ташкил қилиш учун мос ва аттестация жараёнини онлайн-тест шаклда ўтказилиши, талаба билимини субъектив баҳолашни чеклайди.

Юқоридагиларга қўшимча равишда мазкур ўқитишнинг афзалликларин қуйидаги ҳолатларда кўриш мумкин; талабаларнинг электрон кутубхоналар ва билимлар базаларига тезкор киришлари; жамиятдаги ижтимоий аҳволи ва соғлиғидан қатъий

назар ҳар ким томонидан таълим олиш имконияти (ногиронлар, ёш болали оналар); ўқишнинг юқори натижадорлиги; кенг тарқалган коррупция схемаларининг мавжуд эмаслиги ва бошқалар.

Шу билан бирга, масофадан ўқитиш бир қатор жиддий камчиликларга эга [2]:

Масофадан ўқишни истаганларнинг ҳаммасининг ўқув жараёнига жалб қилинишга имкониятлари бўлмаслиги (компьютер бўлмаслиги, Интернетга уланиш), потенциал билим олувчилар аудиториясини камайтиради; Масофавий таълим жараёнидаги кўплаб потенциал иштирокчиларнинг етарли компьютер тайёргарлиги ёки амалий билимларининг етишмаслиги; Мунозарали майдон ва шахсий муносабатларнинг етишмаслиги; Билим олувчида ўқишга бўлган кучли туртки ва юқори даражада интилиш зарур. Юқоридагиларга қўшимча равишда мазкур ўқитишнинг камчиликлари: талабада ўқитувчи ёки бошқа талабалар билан шахсий жонли муносабатнинг йўқлиги; амалий билимларнинг етишмаслиги; вазифаларни бажаришда фирибгарлик муаммоси мавжудлигидир. Масофавий ўқитишнинг бой имкониятларига қарамай, ҳозирда ушбу тизимни ривожлантириш учун зарур бўлган бир қатор муаммолар сақланиб қолмоқда, уларнинг ечими шуҳбасиз мазкур таълимнинг ривожланишига хизмат қилади. Мазкур таълимнинг кенг тарқалиши учун аввало, Интернет алоқаларининг яхши даражаси ва аҳолининг компьютер саводхонлиги даражаси ҳамда талабаларнинг техник ускуналар (компьютер) билан таъминланганлик даражаси билан боғлиқ. Бу омиллар масофавий таълимнинг ривожланишини қийинлаштирмоқда, яъни Интернет алоқаси республикамиздаги марказий шаҳарларидан бошқа ҳудудларда паст даражада, кўплаб талабаларнинг компьютер саводхонлик ва компьютер билан таъминланганлик даражаси қониқарсиз аҳволда. Бугунги кунда қонунчиликда масофадан туриб ўқитиш мақомини белгиловчи меъёрий-ҳуқуқий асосларини яратиш муҳимдир. Жумладан, таълим муассасаларининг масофавий ўқишни амалга ошириш борасидаги стандарт қуйидагиларни ўз ичига олиши лозим [3]: масофадан ўқитиш соҳасидаги тушунчаларнинг таърифлари (уларнинг ягона қўлланиши ва маълумотларнинг мувофиқлиги); ушбу фаолият учун зарурий моддий-техник базага, профессор-ўқитувчилар, техник ва ёрдамчи ходимларга қўйиладиган махсус талаблар; масофавий шаклдаги ўқув жараёнига қўйиладиган баъзи бир умумий мажбурий талаблар.

Ўзбекистонда олий маълумот олувчилар сони йил сайин ортиши кузатилмоқда. 2019-2020 ўқув йилида олий таълим муассасаларига 1 066 925 абитуриент хужжат топширган бўлиб, 2019 йил аҳолини олий таълим билан қамраб олиш кўрсаткичи жами битирувчилар сонига нисбатан 20 фоизни ташкил этган бўлиб, бу олий маълумотга эга бўлиш даражаси пастлигини кўрсатмоқда. Бу кўрсаткич дунёдаги ривожланган давлатларда 60–70 фоизни ташкил этади. Келгуси йилларда бу борадаги ишларни янада изчил давом эттириш асосида, 2030 йилга бориб бу кўрсаткич 50 фоиздан оширилиши режалаштирилмоқда.

Бугунги кунда аҳоли сонинг ошиши баробарида, ОТМ да малакали профессор-ўқитувчиларнинг етишмаслиги кўп сонли талабаларнинг ўқиш имкониятларини камайтирмоқда. Кўплаб асосий олий ўқув юртлари пойтахтда жойлашган, шунинг учун узоқ ҳудудлар аҳолисининг кўпинча уларда ўқиш имконияти чекланмоқда ёки чет эл ОТМда ўқиш сарф харажатлари талабалар учун жуда қимматлиқ қилиши кузатилмоқда.

Юқоридаги фикрлар Ўзбекистонда масофавий таълимнинг жорий этилиши долзарблигини тасдиқлайди ва олий таълимда катта муваффақият ва ижобий ўзгаришларга олиб келади. Зеро таълим, жумладан олий таълим ишсизлик, қашшоқлик муаммоларини ҳал қилиш, одамлар турмуш даражасини яхшилаш, мамлакатларнинг тараққиётини юксалтиришда, тинчлик ва барқарорликни таъминлаш учун энг кучли воситадир.

Хулоса қилиб, шуни таъкидлаш керакки, бугунги кунда Ўзбекистонда масофавий таълимни жорий этиш учун етарли имкониятлар мавжуд. Мазкур тизимни шакллантиришдаги муаммолар ва уларнинг ечимлари бўйича таклифлар қуйидагилардан иборат, яъни:

профессор-ўқитувчиларнинг масофавий ўқитишга бўлган малаканинг етарли эмаслиги. Масофавий ўқитишдаги муваффақият аввало ўқитувчининг хорижий тиллар ва ахборот-коммуникация технологияларини билиш даражаси ва амалиётга самарали қўллашига боғлиқ бўлади. Бу борада профессор-ўқитувчиларнинг касбий маҳоратини узлуксиз ривожлантириб бориш учун касбий мулоқот майдончаларини ва қўшимча шароитлар яратиш;

- талабаларнинг масофавий ўқишга тайёрлаш. Масофавий ўқитиш жараёнида талабалар шахсий хусусиятлари, ўқиш шароитлари, компьютер технологиялари ва Интернет ресурсларидан фойдаланиш қобилиятлари кўринишида бир қатор тўсиқларга дуч келишади. Шунинг учун талабаларнинг танқидий фикрлаш, ахборотни мустақил излаш ва таҳлил қилиш кўникмалари, компьютер ва интернет технологияларидан фойдаланиш саводхонлигини ошириш ҳамда масофавий ўқишга мослаштиришга қаратилган муҳитни яратиш лозим;

таълим муассасаларида ахборот технологияларини татбиқ қилиш ҳажмининг имкониятлари чекланганлиги. Бу ишларни амалга ошириш учун катта маблағ ва вақт талаб этилади. Масофавий таълим хизматлари кўрсатаётган ОТМ электрон ўқув адабиётлар, миллий электрон таълим ресурслари, масофадан туриб фойдаланиш имконини берувчи электрон кутубхона тизими, хорижий электрон таълим ресурсларини таржима қилиш имкониятига жиҳозлар билан таъминланган бўлиши зару;

- масофавий таълимга доир асосий меъёрий ҳужжатлар ва ягона стандартларнинг ишлаб чиқилмаганлиги. Олий таълим муассасаси томонидан масофавий таълимга доир яратилаётган таълим дастурларини тартибга солиш ва ушбу соҳадаги жуда паст сифатли дастурлардан халос бўлиш учун ягона таълим стандартлари ишлаб чиқиш

керак. Профессор-ўқитувчиларнинг интеллектуал ишларини ҳимоя қилиш, ўқув юкламаларини ҳисоблашдаги вақт меъёрлари ҳамда талабаларнинг билимини баҳолашнинг доир кўплаб мазкур таълим фаолиятини амалга оширишнинг энг муҳим жиҳатларини тартибга солувчи меъёрий ҳужжат яратиш зарур.

Шубҳасиз, ушбу юқоридаги мураккаб вазифаларни ҳал қилиш учун вақт талаб этилади, зеро бугун ва яқин келажакда замонавий жамият талабларига жавоб берадиган масофавий таълим тизимининг тўғри ташкиллаштирилиши олий таълимда катта муваффақият ва ижобий ўзгаришлар олиб келади.

Адабиётлар рўйхати

1. Долгая О.И. Дистанционное обучение за рубежом на современном этапе. Журнал “Школьные технологии”, 2. 2019. сайт.-URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/distantsionnoe-obuchenie-za-rubezhom-na-sovremennom-etape> (мурожаат санаси 17.11.2020).
2. Ламинина О. Г. Технологии и принципы дистанционного обучения: зарубежный опыт. Педагогический журнал. 2016. №4. С.380-389. сайт.-URL: <https://docplayer.ru/40905977-Tehnologii-i-principy-distancionnogo-obucheniya-zarubezhnyy-opyt.html> (мурожаат санаси 30.10.2020).
3. А. Х. Абдуллаев А. А. Алимов М. Ю. Херай. сайт.-URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/voprosy-ormirovaniya-normativnoy-bazy-distantsionnogo-obucheniya-v-uzbekistane> (мурожаат санаси 30.10.2020).